



An Analysis of Students' Lived Experiences of Academic Challenges in the Age of Social Media¹

Sina Ranjbari^{2*}, Behboud Yarigholi³, Sirous Asadian⁴

(Received: 2025.11.02 - Accepted: 2025.12.28)

1-

2- Master of Educational Research, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

*- Corresponding Author: s.ranjbari1379@gmail.com

3- Associate Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

4- Associate Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

Abstract

This study aimed to investigate the academic challenges resulting from the growing entanglement of social media with the everyday lives of students. From a methodological perspective, the research is qualitative in nature, based on a descriptive phenomenological approach, and is considered applied in terms of its purpose. The study population comprised all upper secondary school students under the jurisdiction of the Azarshahr Department of Education during the 1403-1404 academic year, totaling 3742 students according to official records. A purposive, criterion-based sampling method was employed. Theoretical saturation was achieved after conducting 15 in-depth, semi-structured interviews, which were extended to 17 to ensure greater reliability. Data analysis was performed using Colaizzi's seven-step descriptive method. To enhance the trustworthiness of the findings, the researcher utilized triangulation, thorough examination of relevant theories, continuous engagement with the research topic, and consultation with the academic supervisor and peers. The results indicated that academic challenges related to social media use fall into five major categories: biological barriers to learning, psycho-academic barriers, academic problems and obstacles, disruptions in constructive learning interactions, and sociological obstacles that impede academic progress. The findings suggest that students' engagement with social networks today significantly influences their academic performance and overall well-being, reflecting a complex interplay of physical, psychological, and socio-cultural challenges. Addressing these concerns is essential for fostering healthier digital environments that support academic achievement, and should be a priority for parents, educational authorities, and school counselors.

Keywords: Academic challenges, Social media, Lived experiences.



واکاوی تجارب زیسته دانش‌آموزان از چالش‌های تحصیلی در عصر رسانه‌های اجتماعی^۱

سینا رنجبری^{۲*}، بهبود یاری‌قلی^۳، سیروس اسدیان^۴

(دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۱ - پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۰۷)

چکیده

این پژوهش کیفی با هدف توصیف ابعاد چالش‌های تحصیلی تجربه‌شده توسط دانش‌آموزان در نتیجه درهم‌تنیدگی رسانه‌های اجتماعی با تجربه‌های روزمره دانش‌آموزان انجام شد. رویکرد پژوهش کیفی و روش مورد استفاده پدیدارشناسی است. مشارکت‌کنندگان پژوهش را دانش‌آموزان پسر و دختر مقطع متوسطه دوم شهرستان آذرشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ تشکیل دادند. با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاک محور با ۱۷ تن از دانش‌آموزان مصاحبه نیمه ساختار یافته انجام شد؛ سپس داده‌های گردآوری شده تحلیل شدند. تحلیل داده‌ها براساس روش هفت‌مرحله کلایزی انجام شد. تحلیل تجارب مشارکت‌کنندگان، منظومه‌ای از چالش‌ها را آشکار ساخت که در قالب ۵ مقوله اصلی و ۱۸ مفهوم سازمان‌یابی شدند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که موانع زیست‌شناختی یادگیری، موانع روان‌شناختی-تحصیلی، مشکلات پیش‌روی فرآیند یادگیری، اختلال در تعاملات یادگیری‌سازو موانع جامعه‌شناختی بازدارنده پیشرفت تحصیلی از مقوله‌های اصلی این پژوهش هستند. این یافته‌ها گویای آن هستند که تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر تجربه تحصیلی، پدیده‌ای چندبعدی، پیچیده و درهم‌تنیده با کلیت زندگی دانش‌آموزان است. چالش‌های پیش‌روی دانش‌آموزان، فراتر از مسائل صرفاً آموزشی است که ابعاد زیستی، روانی، اجتماعی و تعاملی وجودی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این امر، لزوم نگرشی کل‌نگر و نظام‌مند را برای والدین، متصدیان آموزشی و مشاوران مدارس ایجاب می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد رسانه‌های اجتماعی نه فقط ابزار ارتباطی، بلکه یکی از عوامل مؤثر در ساخت هویت و عملکرد دانش‌آموزان است.

واژگان کلیدی: چالش‌های تحصیلی، رسانه‌های اجتماعی، تجارب زیسته

۱- این مقاله مستخرج از پایان‌نامه آقای سینا رنجبری دانشجوی کارشناسی‌ارشد رشته تحقیقات آموزشی دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان می‌باشد.

۲- کارشناسی‌ارشد تحقیقات آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

* نویسنده مسئول s.ranjbari1379@gmail.com

۳- دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

۴- دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

مقدمه

انقلاب اینترنت، جهان اطلاعات را از حیث اشتراک‌گذاری، سرعت، ذخیره‌سازی، تغییر و بازیابی اطلاعات در هر شکل و با توجه به موقعیت فرد، دگرگون کرده‌است؛ با استفاده از اینترنت تعدادی از فناوری‌های وب ظهور کرده‌اند و فناوری به اشتراک‌گذاری داده‌ها و ارتباطات امواجی را ایجاد می‌کند که شبکه رسانه‌های اجتماعی از آن جمله است که این رسانه‌های اجتماعی روی ارتباطات، آموزش و پژوهش در تمام سطوح جامعه تأثیر گذاشته‌اند (امرای و کوتی، ۱۴۰۲). اینترنت به عنوان مهمترین ابزار ارتباطی و اطلاعاتی، فرصت‌ها و تهدیدهایی را در زندگی استفاده‌کنندگان ایجاد می‌کند؛ از آنجا که جوانان و نوجوانان بیشترین کاربران آن هستند، در جریان تعامل آنان با فضای مجازی، ارزش‌ها و هویت‌شان، دستخوش تغییراتی می‌شود. ارزش‌ها حلقه اتصال فرهنگ هر قوم و ملتی با نسل آینده هستند و غفلت از این مهم می‌تواند جوامع را با بحران هویت مواجه کند. ارزش‌ها آنقدر اهمیت دارند که اینگلهارد^۱ گفته است: اگر می‌خواهید در کشوری بدون سر و صدا انقلاب کنید، ارزش‌های آنان را تغییر دهید؛ در حقیقت ارزش‌ها به نظام اجتماعی هویت بخشیده، بنیان نظام فرهنگی جامعه را تشکیل می‌دهند و معیاراساسی بایدها و نبایدهای جامعه می‌باشند؛ یعنی ساختارهنجارهای اجتماعی را پی‌ریزی می‌کنند (خدامرادی و سعادت، ۱۳۹۶).

رسانه‌های اجتماعی از سال ۱۹۵۴ توسط جان بارنز^۲ مطرح گردید، پژوهش‌های مختلف در زمینه‌ی انسان‌شناسی توسط جان بارنز بود که منجر به کشف و روی کار آمدن شبکه‌های اجتماعی مختلف شد. رسانه‌های اجتماعی زمانی تشکیل می‌شوند که ساختاری از گره‌هایی مرتبط با هم ارتباط پیدا می‌کنند؛ منظور از گره در این تعریف هر فرد، اجتماع یا گروه خاصی است البته این تعریف کلی از رسانه‌های اجتماعی است. در حالت کلی رسانه‌های اجتماعی مجموعه‌ای از گردهمایی‌هایی است که افراد مختلف برای اهداف شخص آن را به وجود می‌آورند. حال اگر بستر این گردهمایی‌ها اینترنت باشد و افراد حضور فیزیکی نداشته باشند نام شبکه اجتماعی مجازی به آن اطلاق می‌گردد. مسئله اصلی در دیدگاه شبکه، روابط است و واحد تشکیل‌دهنده‌ی ساخت جامعه، شبکه‌های تعاملی اند. ساخت اجتماعی، به عنوان یک شبکه، از اعضای شبکه و مجموعه‌ای از پیوندها، که افراد، کنشگران، یا گره‌ها را به هم متصل می‌کند، تشکیل شده است. نقطه تمرکز دیدگاه شبکه این است که به جای توجه و تأکید بر کنشگران و ویژگی‌های فردی شان، به عنوان واحد تحلیل، به ساختار روابط بین این کنشگران توجه دارد (خجسته، ۱۳۹۵). ما در عصری زندگی می‌کنیم که رسانه‌ها نقش مهمی در زندگی ما ایفا می‌کنند، رسانه‌ها در دوران کنونی بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی مردم شده‌اند. مردم در طول شبانه روز از محتواهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و آموزشی و سرگرمی رسانه‌ها استفاده می‌کنند. نسل کنونی جامعه از ابتدای حیاتش با رسانه‌ها بزرگ می‌شود و در

1- Engelhard

2- John Barnes

دنیای اطلاعاتی و ارتباطی امروز، این نسل، بخش عظیم فرهنگ، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه خود و دیگر جوامع را از رسانه‌ها دریافت می‌کند. در جامعه امروزی بشری با پیشرفت فناوری‌ها در حوزه‌ی الکترونیک و رایانه، رسانه‌های اجتماعی مختلف از جمله تلگرام، اینستاگرام، واتس‌اپ، ماهواره‌ها و... در کل تمام اپلیکیشن‌های وابسته به گوشی موبایل در جامعه گسترش یافته است که این وسیله شاید باعث دقت و سرعت بیشتر در انجام کارهای روزمره و ارتباطات نیز شده باشد؛ به گونه‌ای که پس از ظهور این ابزار جهان به دهکده‌ی ارتباطی کوچک تبدیل شده است؛ که همه روزه در سراسر آن افراد با یکدیگر در حال برقراری ارتباطات هستند و به گونه‌ای است که گاهی اوقات انسان در آن غرق می‌شود، البته این شبکه‌های اجتماعی به نوعی ضرورت اجتماع فعلی است و بسیاری از کارها با استفاده از این شبکه‌های اجتماعی تسهیل یافته است. (آبوت^۱، ۲۰۱۹). ایواموتو و چان^۲ (۲۰۲۲) این جمعیت رو به رشد از کاربران رسانه‌های اجتماعی زمان بیشتری را در گروه بندی شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانند، زیرا آمار و ارقام نشان می‌دهد که افراد به طور متوسط ۲ ساعت از کل روز خود را به انواع برنامه‌های رسانه‌های اجتماعی، تبادل تصاویر و پیام‌ها اختصاص می‌دهند؛ رسانه‌های اجتماعی به بخشی حیاتی از زندگی روزمره‌ما در عصر دیجیتال تبدیل شده‌اند، در میان این افرادی که با رسانه‌های اجتماعی درگیر هستند؛ دانش‌آموزان نیز وجود دارد؛ به‌ویژه برای دانش‌آموزانی که در دنیای در حال تغییر حرکت می‌کنند. دانش‌آموزانی که پایه‌های نظام آموزشی و پرورشی کشور بر روی آن‌ها پایه گذاری شده است سازمان آموزشی و پرورشی هر کشوری نقش به سزایی در پرورش و رشد آن جامعه دارد؛ شاید بتوان این‌گونه بیان کرد که آموزش و پرورش هر کشوری از ساختارهای بنیادین و اصلی آن کشور است زیرا مسئولیت پرورش نسل جدید جامعه و نسل آینده را دارا است.

امروزه پرنسب‌ترین قسمت زندگی افراد بالاخص نوجوانان رسانه‌های اجتماعی است که بسیار متنوع شده است. امروزه نوجوانان بیشتر زمان خود را صرف آن می‌کنند و به نحوی در زندگی انسان‌ها پرنسب شده است، البته اظهار نظر معلمان و مشاوران نیز این موضوع را تصدیق می‌کند که دانش‌آموزان در کلاس درس یا زمان استراحت از مطالب رسانه‌های اجتماعی بیشتر استفاده می‌کنند؛ پس نتیجه می‌گیریم که امروزه رسانه‌های اجتماعی جزیی از زندگی دانش‌آموزان محسوب می‌شود. چاک ور^۳ (۲۰۲۳) اظهار داشت که پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی را می‌توان مهم‌ترین منبع تغییر خلق و خوی افراد در نظر گرفت، زیرا زمانی که شخصی منفعلانه از یک پلتفرم رسانه اجتماعی استفاده می‌کند که ظاهراً هدف خاصی ندارد، در نهایت می‌تواند احساس کند که او خلق و خوی به عنوان تابعی از ماهیت محتوای مرور شده تغییر کرده است. بنابراین، خلق و خوی مثبت و منفی را می‌توان به راحتی با استفاده از شبکه‌های رسانه‌های اجتماعی

1- Abbott

2- Iwamoto and Chan

3- Chuck Ver

در بین جمعیت منتقل کرد. این ممکن است اهمیت فزاینده‌ای پیدا کند؛ زیرا دانش‌آموزان بیش از گذشته از پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند و شبکه‌های اجتماعی به جنبه جدایی ناپذیر زندگی آنها تبدیل می‌شود. همانطور که توسط ایواموتو و چان (۲۰۲۰) توضیح داده شد، زمانی که دانش‌آموزان تحت تأثیر پست‌های رسانه‌های اجتماعی قرار می‌گیرند، به ویژه به دلیل اتکای فزاینده به استفاده از رسانه‌های اجتماعی در زندگی، ممکن است تشویق شوند تا شروع به مقایسه خود با دیگران کنند یا انتظارات غیر واقعی زیادی از خود داشته باشند یا دیگران، که می‌تواند چندین عواقب عاطفی داشته باشد. در یک مطالعه مقطعی اودیا و کمپل^۱ (۲۰۱۳) تأثیر تعاملات آنلاین شبکه‌های اجتماعی را بر پریشانی روانی در فضای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و نوجوان بررسی کردند. این محققان یک همبستگی منفی بین زمان صرف شده در شبکه‌های اجتماعی و پریشانی روانی پیدا کردند که در نهایت خود را در عملکرد تحصیلی نیز بروز کرد. دومیتراش و همکاران^۲ (۲۰۱۲) روابط بین افسردگی و هویت مرتبط با استفاده از رسانه‌های اجتماعی محبوب را بررسی کرد. این مطالعه ارتباط معناداری بین افسردگی و تعداد اطلاعات مرتبط با هویت به اشتراک گذاشته شده در این شبکه اجتماعی نشان داد. در همان سال تسیتکا و همکاران^۳ (۲۰۱۷) ارتباط بین استفاده بیش از حد از رسانه‌های اجتماعی و درونی کردن احساسات را بررسی کرد، البته همین دانشمند در بررسی‌های بعدی اظهار کرد که بین ارتباط این دو مورد نظر قطعی نمی‌توان اعلام کرد. هانپرات و همکاران^۴ (۲۰۱۸) یک همبستگی مثبت و معنادار آماری را بین اعتیاد به فیس بوک و افسردگی در بین حدود هزار دانش‌آموز دبیرستانی در جمعیت ثروتمند تایلند گزارش کرد و نسبت به این تهدید روانی هشدار داد.

مسئله امنیت دانش‌آموزان همواره یکی از مهم‌ترین چالش‌های نظام آموزشی و دستگاه‌های مسئول در برقراری نظم و امنیت به شمار می‌آید که گزارش‌های مرتبط با آن شاهدهی برای این ادعا می‌باشد. مسئله ورود به فضای مجازی از معضلات امنیتی مبتلا به دانش‌آموزان است که باید به آن توجه نمود. با رشد روز افزون فناوری و رسانه‌هایی از جمله اینترنت ماهواره و تلفن همراه و افزایش شمار استفاده‌کنندگان از این رسانه‌های مدرن لزوم بررسی تأثیر آنها بر زندگی انسان‌ها یکی از مقولات مهم به شمار می‌آید. جامعه‌ی امروزی بدون لحاظ حضور و تأثیر آنها قابل درک نیست و موضوع نقش و تأثیر این وسایل در نهادها و سامانه‌های گوناگون جامعه مورد بحث‌های فراوان قرار گرفته و مقوله نفوذ آنها بر آموزش و پرورش و آموزش عالی از یک طرف و درک و تفسیر آنها در آموزش‌های عمومی از طرف دیگر از اهمیت زیادی برخوردار شده‌است. آموزش از راه دور، آموزش و پرورش مجازی، کلاس‌های مجازی، دانش پژوهی مجازی، دوره‌های مجازی و ده‌ها عنوان و اصطلاح دیگر بیانگر عمق نفوذ وسایل ارتباط جمعی و فناوری‌های

1- Odia and Campbell

2- Dumitras et al.

3- Tsitka et al.

4- Hanpratt et al.

ارتباطی و اطلاعاتی در نهادها و سازمان‌های آموزش و پرورش است؛ در عصر اطلاعات نظام‌های آموزشی دگرگون شده و ساختار و کارکردشان تحت تأثیر تحولات فناورانه و دستاوردهای علمی و محتوایی ناشی از آنها دگرگون می‌شود. بررسی تأثیر رسانه‌های همگانی بر آموزش و پرورش و شناخت مناسبات آنها به دلیل اهمیت آموزش و پرورش در جامعه پذیر کردن افراد و شکل دادن به مبانی فکری و نیز شخصیت آنها ضرورت دارد؛ پسامدرنیست‌ها نظام‌های آموزش و پرورشی سنتی را خنثی‌کننده‌ی استعدادها، القاکننده‌ی نادرستی‌ها و اشتباه‌های گذشته به نسل جدید می‌دانند؛ مرگ مؤلف به یک امر اجتماعی به اصل علمی در دوران جدید تبدیل می‌شود؛ بهره‌وری کارایی به صرفه بودن و کاربرد داشتن شعارهای اصلی آنها در آموزش و پرورش است (رضوی، ۱۳۹۸). دانش‌آموزان اغلب خود را در حالت اتصال مداوم به شبکه‌های اجتماعی هستند، جایی که پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی هم به عنوان ابزاری برای ارتباط و هم به عنوان منبع حواس‌پرتی عمل می‌کنند. جذابیت اعلان‌ها، به‌روزرسانی‌ها و تعاملات می‌تواند تمرکز را مختل کند و مانع از توانایی تعامل عمیق با مطالب دانشگاهی شود. این حواس‌پرتی صرفاً مسأله‌ی از دست دادن زمان نیست؛ بلکه می‌تواند به رویکردی تکه‌تکه به یادگیری منجر شود (تدسکو^۱، ۲۰۲۴). در عصر حاضر، رسانه‌های اجتماعی به عاملی تعیین‌کننده در تجربه زیسته تحصیلی دانش‌آموزان تبدیل شده‌اند. پژوهش‌های نوین نشان می‌دهند که این پدیده چالش‌های دوگانه‌ای را ایجاد کرده است: از یک سو عاملی برای حواس‌پرتی و کاهش تمرکز و از سوی دیگر بستری برای یادگیری مشارکتی و دسترسی به اطلاعات (آندرسون و جیانگ^۲، ۲۰۲۵). این فضا، توازن بین حیات اجتماعی و تعهدات تحصیلی را با دشواری مواجه ساخته و بازتعریف هویت دانش‌آموزی را طلب می‌کند. بر این اساس، واکاوی عمیق این تجارب زیسته برای تدوین راهبردهای آموزشی کارآمد در عصر دیجیتال امری ضروری استلاقی رسانه‌های اجتماعی و زندگی روزمره، چشم‌انداز آموزشی را دگرگون کرده و چالش‌های تحصیلی منحصر به فردی را ایجاد کرده است که دانش‌آموزان باید با آنها روبرو شوند. از آنجایی که رسانه‌های اجتماعی به بخش جدایی‌ناپذیری از روال‌های روزانه تبدیل می‌شوند، به شیوه‌های عمیقی بر تجربیات تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند و از طرفی با توجه خلاهای پژوهشی موجود و عدم انجام این پژوهش از لنز نظری خود دانش‌آموز ضروری است؛ این پژوهش نیاز مبرمی را می‌بیند به انجام یک روش پدیدارشناسی برای مطالعه چالش‌های تحصیلی دانش‌آموزان که ناشی از درهم آمیختگی رسانه‌های اجتماعی که با زندگی روزمره‌شان است. گرچه در رسانه‌های جمعی گزارشات و تحلیل‌هایی درباره اثرات استفاده از آن ارائه شده اما پژوهش حاضر با هدف واکاوی تجارب زیسته دانش‌آموزان از چالش‌های تحصیلی ناشی از درهم تنیدگی رسانه‌های اجتماعی با زندگی روزمره آنان انجام شده است؟

1- Tedsco

2- Anderson & Jiang

روش پژوهش

این پژوهش به روش کیفی با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی انجام شده است. پدیدارشناسی سعی دارد به توصیف ذات تجربیات بپردازد؛ پدیدارشناسی هوسرل پژوهشی توصیفی است که تنها بر ساختار تجربه متکی باشد و توجهی به شواهد تجربی و استدلال‌های منطقی ندارد؛ چنین پژوهشی در پی روشن کردن ماهیت ساختارها به صورتی است که در آگاهی ظاهر شده اند. مشارکت کنندگان پژوهش حاضر دانش‌آموزان مدارس مقطع متوسطه دوم تحت پوشش شهرستان آذرشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۴ - ۱۴۰۳ بودند و برای انتخاب آنها از رویکرد هدفمند ملاکی و معیار اشباع نظری استفاده شده که پس از انجام دادن ۱۷ مصاحبه اشباع نظری به دست آمده است. در این پژوهش محقق برای انتخاب دانش‌آموزان ملاک‌هایی دارد از جمله پرس وجو از مشاوران و کادر آموزشی مدارس هست که با مشورت دهی آنان دانش‌آموزانی که روزانه بیش از سه ساعت را با رسانه‌های اجتماعی سپری می‌کنند و با چالش‌هایی که در زمینه تحصیلی با آن مواجه هستند را به محقق معرفی کنند؛ هم چنین در این انتخاب نمونه خوداظهاری دانش‌آموزان می‌تواند نقش مؤثری بر محقق در گزینش نمونه‌های خود داشته باشد. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختار یافته و عمیق استفاده شده است. مصاحبه با یک سؤال کلی درباره تجارب دانش‌آموزان از چالش‌های تحصیلی درباره رسانه‌های اجتماعی آغاز شده و سؤالات بعدی با توجه به توصیفات ارائه شده از سوی در طول مصاحبه برای دستیابی به اطلاعات عمیق‌تر پرسیده شد. در این پژوهش داده‌ها با به کارگیری روش هفت مرحله‌ای کلایزی دسته‌بندی و تحلیل شدند به این ترتیب ابتدا متن هر مصاحبه به مثابه یک کل مورد توجه قرار گرفت و هر عبارت که بیانگر معنا و تفکر اساسی مشارکت کنندگان بود کدگذاری شد. در این مرحله جمعاً ۱۱۵ کد به دست آمد. پس از استخراج کدها مرتبط بودن آنها با جملات اصلی و اولیه با همکاری شرکت کنندگان مورد بررسی قرار گرفت، سپس کدها بر اساس وجه اشتراکات و همپوشانی مفاهیم در هم ادغام شدند و ۱۸ مفهوم اساسی مشترک تشکیل شد که بنابر نقاط اشتراک به تعداد ۵ مقوله تلخیص داده شدند. برای اطمینان پذیری یافته در درجه نخستین محقق از سه سویه سازی استفاده می‌شود؛ به گونه‌ای که مبانی نظریه‌ها به طور کامل مطالعه می‌شوند و بعد از هرگونه جمع‌آوری اطلاعات ابتدا اطلاعات مورد نظر مورد تأیید خود مشارکت کنندگان پژوهش قرار می‌گیرد و سپس از استاد راهنما یا همکاران در جهت کدگذاری استفاده می‌شود؛ البته با توجه به اینکه خود محقق در میان خود جامعه خود نفوذ کرده و هر روز دیدگاه‌هایشان را شنیده است این مورد کمک به خصوصی به محقق می‌کند تا در دل داده‌های خود غرق شود. ضبط تمامی مصاحبه‌ها با کسب اجازه از مصاحبه شونده صورت گرفته است و به مصاحبه شونده‌ها این اطمینان داده شده است که صدای مصاحبه شونده بعد از پیاده کردن مصاحبه‌ها بر روی کاغذ پاک می‌شود و در هیچ فضایی منتشر نمی‌شود؛ هم چنین این اطمینان داده شد که اسم آن‌ها در هیچ کجای مقاله قید نمی‌شود. همچنین پژوهشگر ابتدا خود را معرفی کرد و از تحصیلات

و علاقه مندی تحصیلی برای مصاحبه شوندگان به طور جداگانه سخن گفت تا از این مسیر بتواند جو صمیمانه ای بین خود و مصاحبه شوندگان شکل دهد. و فضا را برای ورود به فرایند مصاحبه هموار کند. پژوهشگر مصاحبه ها را با سؤالات کلی آغاز کرده و به مرور و براساس فرایند مصاحبه از سؤالات اکتشافی بهره گرفته است. مدت زمان مصاحبه افراد بین ۴۱ تا ۶۳ دقیقه متغیر بود اشباع داده ها با اطمینان بالا در مصاحبه شونده شماره ۱۷ حاصل شد. دانش آموزان شرکت کننده در پژوهش شامل ۷ دانش آموز دختر و ۱۰ دانش آموز پسر بودند. جدول شماره ۱ مشخصات شرکت کنندگان در پژوهش را نشان می دهد.

جدول (۱): دسته بندی افراد مشارکت کننده

table 1

categories of participants

رشته تحصیلی	پایه تحصیلی	جنسیت	کد افراد	رشته تحصیلی	پایه تحصیلی	جنسیت	کد افراد
Field of study	Educational base	Gender	People code	Field of study	Educational base	Gender	People code
انسانی	دوازدهم	دختر	۱۰	تجربی	دهم	پسر	۱
Human	12th	Girl	10	Experimenta	10th	Boy	1
تجربی	یازدهم	پسر	۱۱	تجربی	دهم	پسر	۲
Experimenta	11th	Boy	11	Experimenta	10th	Boy	2
انسانی	یازدهم	دختر	۱۲	فنی حرفه ای	یازدهم	پسر	۳
Human	11th	Girl	12	The technica	11th	Boy	3
ریاضی	یازدهم	پسر	۱۳	ریاضی	دوازدهم	پسر	۴
Math	11th	Boy	13	Math	12th	Boy	4
انسانی	دوازدهم	دختر	۱۴	ریاضی	دهم	دختر	۵
Human	12th	Girl	14	Math	10th	Girl	5
انسانی	یازدهم	پسر	۱۵	انسانی	دهم	پسر	۶
Human	11th	Boy	15	Human	10th	Boy	6
انسانی	دوازدهم	دختر	۱۶	فنی حرفه ای	دوازدهم	پسر	۷
Human	12th	Girl	16	The technica	12th	Boy	7
فنی حرفه ای	دهم	دختر	۱۷	انسانی	دهم	پسر	۸
The technica	10th	Girl	17	Human	10th	boy	8
l profession				انسانی	یازدهم	دختر	۹
				Human	11th	Girl	9

یافته های پژوهش

در جدول شماره ۲ خلاصه یافته های پژوهش گزارش و هر یک از مضامین اصلی و مضامین فرعی آنها ارائه شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که به طور کلی که موانع زیست شناختی یادگیری، موانع روان شناختی-تحصیلی، مشکلات پیش روی فرآیند یادگیری، اختلال در تعاملات یادگیری سازو موانع جامعه شناختی بازدارنده ی پیشرفت تحصیلی از مقوله های اصلی این پژوهش هستند. ۵مقوله اصلی و

۱۸ مضامین اصلی از متن مصاحبه‌ها به دست آمد شایان ذکر است که به منظور رعایت ضوابط مجله و پیشگیری از افزایش حجم مقاله، تنها به یک مورد از اظهارات مصاحبه شوندگان اشاره شده است.

جدول (۲): مقوله‌ها و مفاهیم حاصل از یافته‌های کیفی

Table 2

Categories and concepts resulting from qualitative data

چالش‌های تحصیلی Academic challenges	مضامین اصلی Main themes	مضامین فرعی Secondary themes
موانع زیست‌شناختی یادگیری Biological barriers of learning	تنش‌های هورمونی مخل‌کننده یادگیری Hormonal stresses and learning	اختلال در عملکرد اندام‌های جنسی Sexual dysfunction رفتارهای جنسی ناسالم Unhealthy sexual behavior رسیدن به بلوغ زودرس Reaching early maturing تنش‌های زیستی ناشی از بلوغ Biological stresses caused by puberty شب بیداری Waking night نداشتن بهداشت خواب Lack of sleep hygiene کابوس‌های شبانه Night nightmare چرت زدن‌های روزانه Daily dozing افزایش ضربان قلب و فشارخون Increased heart rate and blood pressure به هم خوردن تعادل هورمون‌های بدن The balance of body hormone balance افت قند خون بدن Body blood sugar drop نیاز به استفاده از داروهای آرام‌بخش Need to use mild medicines تشدید کم‌تحرکی
	بی‌نظمی‌های ریتمیک شناختی Cognitive rhythmic exercises	
	فرسایش زیرساخت‌های زیستی یادگیری Erosion of learning biological infrastructure	و افزایش چاقی Low mobility, obesity increased احساس گرسنگی و نیازمند تغذیه Hunger and need of nutrition آسیب به خود Hurting yourself احساس سردرد و دل‌پیچه‌های مزمن Feeling of headache and chronic ضعف بینایی Poor vision ریزش مو Shedding light تشدید عادت‌های بد در وعده‌های غذایی Increased bad habits in meals تشدید اسپاسم عضلانی Aggravation of muscle spasms aggravation of muscle spasms

موانع روانی-تحصیلی Psycho - educational barriers	تأثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی Volatility of academic performance caused by emotional fluctuations	عدم تعادل در زندگی Imbalance in life بد اخلاقی و بد رفتاری کردن Moral and bad تمایل به خودکشی منزوی شدن The desire to commit suicide رنج بردن از بی حوصلگی و خستگی های روزانه Suffering from daily fatigue and daily fatigue عدم لذت بردن از زندگی Don 't enjoy your life عدم کنترل خشم Do not control anger بهانه گیر شدن Excuses تشدید احساس نفرت از خود Escalating feelings of hatred ناسزاگویی Vituperation کاهش استقلال عمل فردی Reducing individual action independence تخلیه انرژی نوجوانی Adolescent energy depletion اعتیاد به شبکه های اجتماعی Addiction to social networks مشاهده صحنه های نامتعارف Observing unconventional scene تشدید زمینه انحراف Escalation of diversion ایجاد احساس یاس و ناامیدی Create a sense of hopelessness آسیب های روحی و روانی Mental injuries اعتیاد به بازی های آنلاین Internet addiction ازدواج زودهنگام Early marriage مسری بودن عوارض شبکه های اجتماعی Habit of social networking قرار گرفتن در محیط تنش زا Exposure to stress environment تشدید اضطراب و دلوابسی Increased anxiety and anxiety شکل گیری هویت پنهان Hidden identity formation تشدید احساس روان رنجوری The resonance of her emotion ظهور رفتار تکانشی The rise of impulsive behaviour خارج از کنترل بودن شبکه های اجتماعی Outside of social networking تأثیر در اعتماد به نفس Impact on self - confidence شکل گیری روحیه منفی Shaping negative spirits تأثیر بر ذهن Influence on mind احساس پوچی Feel empty
---	---	---

		احساس حقارت Inferiority feeling نادیده در نظر گرفته شدن توسط دیگران Being ignored by others تشدید احساس
	اختلال در سخت افزار یادگیری Impairment in learning hardware	گناه و عذاب و وجدان Heightened guilt and guilt تضعیف حافظه Impaired memory فراموشی های ذهنی Mental forgetfulness وجود موانع در یادگیری و به خاطر سپاری Barriers to learning and retention
	بی انضباطی های تحصیلی Academic discipline	غیبت زیاد از کلاس های مدرسه High school attendance عقب ماندن از برنامه مدرسه Back from school program بی توجهی به برنامه مدرسه Ignoring the school program عدم تمرکز Decentralization تشدید حواس پرتی Distractions کاهش آستانه تحمل در کلاس درس حضوری Reducing tolerance threshold in classroom شیوع استفاده زیاد از شبکه های مجازی در کلاس Frequent use of virtual networks in class بها دادن بیش از حد به بحث های شبکه های اجتماعی Excessive spending on social networks ادعای یادگیری از طریق شبکه های مجازی Claim learning via virtual networks
مشکلات و موانع تحصیلی Educational problems and obstacles	شکل گیری یادگیری کاذب Pseudo - learning form	
	تخریب نظام مند تمرکز یادگیری Systematic destruction of learning concentration	ایجاد محدودیت در مطالعه Limitations in the study تشدید به روند دوباره خوانی در مطالعه Escalation in reading process in the study هدر زمان در حین مطالعه Waste time while reading انباشته شدن درس ها Filling up lessons عدم حضور ذهن در مطالعه Lack of mind in study عدم توانایی مطالعه کتاب درسی Lack of ability to study textbook تشدید کند آموزی Escalation slow learner بی توجهی به گذر زمان Ignoring the time پرش افکار ذهنی حین مطالعه Skip to study

		کاهش انگیزه معلمان در امر تدریس Teachers' motivations in teaching بی توجهی معلمان در کلاس درس Teachers in the classroom عدم مشارکت در کلاس درس Lack of participation in the classroom کاربردی نبودن ادامه تحصیل Not applied to continuing education ضعف محتوای کتب درسی در آموزش سواد مجازی Poor textbook contents in virtual literacy education مقایسه عبت با هم کلاسی ها و هم سن خود A comparison with both classroom and age نرسیدن به اهداف تحصیلی Not reaching educational goals تغییر ذهنیت نسبت به تحصیل Change subjectivity toward education ناامیدی نسبت به زندگی و آینده Hopelessness of life and future ترغیب به انتخاب شغل مجازی Encouraging virtual career choice تشدید تفکر ترک تحصیل Increased thinking leaving education ظاهرنامی افراد در شبکه های اجتماعی Appearance people in social networks ایجاد مزاحمت های مجازی Create virtual interference خدشه دار شدن حریم خصوصی و امنیت Blemish privacy and security دوست یابی و چت کردن Find a friend and chat امکان ارتباط تصویری Visual communication تبدیل شدن به جریان های روزمرگی Becoming routine تغییر نگرش به زندگی Changing attitudes to life عدم توانایی نه گفتن Not being able to say حذف گردش و تفریح Remove circulation and fun استفاده از شبکه های مجازی به بهانه بهره مندی از آموزش در شرایط مجازی Using virtual networks under the pretext of using virtual conditions in virtual conditions وابسته شدن به بررسی پیام های شبکه های اجتماعی Dependent on social network messages
اختلال در تعاملات یادگیری ساز Disruption interactions learning	فرسایش پیش رانش های یادگیری Erosion learning and erosion	
موانع جامعه شناختی بازدارنده ی پیشرفت تحصیلی Sociological obstacles to academic achievement	موانع تعاملی بازدارنده ی پیشرفت تحصیلی Barriers to academic achievement پیامدهای دوگانگی دیجیتالی شدن تعاملات آموزشی The consequences of the globalization of educational interactions	
	گسست الگوهای زیستی یادگیری ساز Breaking up biological patterns	

فرسایش هویت تحصیلی پومی Erosion of indigenous academic identity	نبود فرهنگ استفاده از شبکه‌های مجازی Lack of a culture of virtual networks
	ایجاد تفکر مهاجرت Create exodus speculate
	بزرگنمایی کردن مشکلات اقتصادی magnification
نقصان تمام‌لایه یادگیری ساز Deficiency of all-round learning	شکل‌گیری احساس تنفر از وطن پرستی Making a sense of hate and hate
	دریده شدن پرده حیا و عفت Modesty and chastity
	حذف حضوری ملاقات دوستانه Remove a friendly meeting
سطحی‌نگری شناختی Superficiality cognitive	درگیرهای متعدد با خانواده Multiple clashes with family
	کمبود زمان برای گذران وقت با خانواده Lack of time to spend time with family
	در دسترس بودن ارتباط با جنس مخالف Availability of opposite sex
	مواجه شدن با افراد ناسالم Facing unhealthy people
	سلب شدن توانایی تفکر عمیق The negation of the ability of deep thinkin
	تقلید از رفتارهای افراد مشهور در شبکه‌های اجتماعی Imitation of popular behavior in social networks
	تقلید از رفتارهای والدین در استفاده از شبکه‌های مجازی Mimic parents' behaviors in using virtual networks
	عدم تصمیم‌گیری درس No decision making
	جهت‌دهی به رفتار و تفکر Orientation to behavior and speculate
	فقدان خلاقیت و استعدادها Lack of creativity and talent

مقوله اول: موانع زیست‌شناختی یادگیری

یکی از مقوله‌هایی که در پژوهش کیفی استخراج شده است، مقوله موانع زیست‌شناختی یادگیری است. این مقوله از سه مفهوم اساسی تشکیل شده است: تنش‌های هورمونی مختل‌کننده یادگیری، بی‌نظمی‌های ریتمیک شناختی، فرسایش زیرساخت‌های زیستی یادگیری.

اولین مفهوم تنش‌های هورمونی مختل‌کننده یادگیری است که به نظر می‌رسد مواجهه مکرر با محتوای غیراخلاقی در فضای مجازی، نقش محوری در ایجاد طیفی از مشکلات جنسی و روانی دارد. این مواجهه منجر به وسوسه مداوم، درگیری ذهنی بیش‌ازحد با اندام‌های جنسی و اختلال در عملکرد آن‌ها می‌شود. به طور خاص، این شرایط به عنوان عامل مهمی در شکل‌گیری اعتیاد به خودارضایی شناسایی شده است. همچنین شرکت‌کنندگان تجربه بلوغ زودرس را با عواقب منفی فردی و اجتماعی آن مرتبط با این مواجهه زودهنگام می‌دانند. از دیگر پیامدهای گزارش شده می‌توان به ارگاسم شبانه همچنین شب‌ادراری که با احساس عذاب وجدان پس از بیدار شدن همراه است، اشاره کرد. به طور کلی، این یافته‌ها حاکی از یک

چرخه معیوب است که در آن تماس با محتوای مستهجن، رفتارهای جنسی مشکل ساز و عوارض جسمانی و روانی را تشدید می کند. به نقل از مشارکت کننده شماره ۶ «صحنه های بزرگسال خیلی نگاه می کردم و باعث می شد دفعات خودارضایی ام بیشتر شود و علایم اینکه سریع تر به بلوغ رسیدم وجود دارد».

دومین مفهوم از این مقوله بینظمی های ریتمیک شناختی هست که استفاده بیش از حد از شبکه های مجازی و گوشی همراه، به ویژه در ساعات شب، منجر به شب بیداری های مفرط و نداشتن بهداشت خواب شده است. این بی نظمی در الگوی خواب، پیامدهای متعددی دارد که شرکت کنندگان به آنها اشاره کرده اند: کابوس های شبانه مرتبط با محتوای مصرفی در طول روز و چرت زدن های روزانه به دلیل خواب آلودگی و عدم تمرکز. به طور همزمان، این سبک زندگی پرتنش و همراه با اضطراب، باعث علائم فیزیولوژیکی مانند افزایش ضربان قلب و فشار خون شده است. از سوی دیگر، به هم خوردن نظم شبانه روزی بدن، موجب اختلال در تعادل هورمون ها و پیامدهای ناشی از آن مانند افت قند خون شده که سردرد و احساس ضعف را به دنبال داشته است. به طور کلی، یک چرخه معیوب شکل گرفته که در آن استفاده از فضای مجازی هم اختلال خواب است و سلامت کلی فرد را به شدت تحت تأثیر قرار می دهد. به نقل از مشارکت کننده شماره ۷ «شب تا صبح بیدارم و اصلاً نمی توانم پلک بزنم بی خوابی های متعدد رو تجربه کردم.. شرایط را هم بدتر می کند انگار خود واقعی هم نبودم و کسی دیگه ای بودم رفتار و گفتارم تغییر پیدا کرده بود و روزهای طولانی بود و شب ها می خواهد و شب ها می خوابیدم و خیلی دیر می گذشت و شب ها بی خوابی داشتم و بی خوابی به سرم می زد».

آخرین مفهوم از این مقوله فرسایش زیرساخت های زیستی یادگیری است که فشارهای ناشی از شبکه های اجتماعی، مانند اضطراب عملکرد تحصیلی، منجر به نیاز به استفاده از داروهای آرام بخش و حتی آسیب زدن به خود شده است. این سبک زندگی پراسترس همچنین با تشدید عادات های بد در وعده های غذایی و احساس گرسنگی و نیاز مداوم به تغذیه همراه است، چرا که افراد زمان وعده های غذایی خود را به دلیل درگیری با فضای مجازی از دست می دهند. شرکت کنندگان از علائم فیزیکی متعددی رنج می برند که شامل سردرد و دل پیچه های مزمن، ریزش مو، و ضعف بینایی به دلیل استفاده طولانی مدت از صفحات نمایش است. همچنین اسپاسم و لرزش عضلانی در دست ها گزارش شده که بر عملکردهای روزمره مانند نوشتن تأثیر منفی گذاشته است. به طور خلاصه، این یافته ها تصویر روشنی از یک بحران سلامت چندبعدی ارائه می دهند که در آن شبکه های اجتماعی نه تنها بر سلامت روان، بلکه به طور مستقیم و غیرمستقیم بر سلامت جسمانی و عادات زندگی کاربران تأثیر منفی عمیقی گذاشته اند. به نقل از مشارکت کننده شماره ۵ «عادت نشستن طولانی مدت در یک جا زیاد میشه هر روز به مدت ۴ ساعت در حالت نشسته از این شبکه های اجتماعی استفاده می کنیم این عادت تغییراتی ایجاد کرده که سبک زندگی مرا عوض کردند».

مقوله دوم: موانع سایکو-تحصیلی

یکی دیگر از مقوله‌های اساسی در این پژوهش، موانع سایکو-تحصیلی است که از مفاهیم اساسی زیر تشکیل یافته است:

بی‌ثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی، تخریب سرمایه شناختی در فضای دیجیتال، ساختارشکنی هویت تحصیلی، اختلال در سخت‌افزار یادگیری.

اولین مفهوم بی‌ثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی هست که این شرایط با بی‌تعادلی در زندگی آغاز می‌شود؛ به گونه‌ای که افراد نمی‌توانند میان زمان اختصاص یافته به فضای مجازی و تعهدات واقعی خود توازن برقرار کنند. این بی‌تعادلی به بداخلاقی و بدرفتاری، عدم کنترل خشم و بهانه‌گیری مداوم نسبت به اطرافیان منجر شده است. به طور همزمان، افراد از بی‌حوصلگی و خستگی روزانه رنج برده و دیگر از زندگی لذت نمی‌برند. این احساسات منفی، احساس نفرت از خود را تشدید کرده و در موارد حاد، حتی تمایل به خودکشی را به عنوان یک راه‌حل در ذهن افراد ایجاد کرده است. به نقل از مشارکت کننده شماره ۳ «اتلاف وقت در شبکه‌های اجتماعی باعث مرزهای افسردگی و عصبانی جابجا می‌کند و باعث می‌شود که شما اعتماد به نفس اون روحیه که داشتم رو پایین بیاره. من همیشه از زمان کم می‌آوردم و از برنامه مدرسه و این‌ها هم عقب می‌موندین و یک نوع رفتاری که شبیه گذشته نبود رو ایجاد می‌کرد و همیشه حالت گوشه نشینی رو دوست داشتم که در یک اتاقی باشم و هیچ کس من رو نبینه و با هیچ کس ارتباطی نداشته باشم».

دومین مفهوم این مقوله تخریب سرمایه شناختی در فضای دیجیتال است که به نظر می‌رسد شبکه‌های اجتماعی با ماهیتی اعتیادآور و خارج از کنترل، انرژی مثبت دوره نوجوانی را تخلیه می‌کنند. مواجهه مکرر با صحنه‌های نامتعارف و ارتباط با دوستان ناباب، زمینه انحراف اخلاقی و آسیب‌های روحی و روانی شدیدی را فراهم می‌آورد که از جمله نتایج آن احساس یأس، ناامیدی، اضطراب و روان‌رنجوری است. این فضا کاربر را در یک محیط تنش‌زا قرار می‌دهد و به شکل‌گیری هویت پنهان و ظهور رفتارهای تکانشی و قطع ارتباط با خانواده و دوستان منجر می‌شود. همچنین، عوارض این فضا مسری است و می‌تواند به اعتیاد به بازی‌های آنلاین یا حتی ترغیب به ازدواج زودهنگام بینجامد. در نهایت، این شرایط به صورت یک چرخه معیوب، احساس درماندگی و از دست دادن کنترل بر زندگی شخصی را تشدید می‌کند. به نقل از مشارکت کننده شماره ۱۰ «شبکه‌های اجتماعی زمینه انحراف رو زیاد می‌کنه. وقتی که توی زنگ‌های تفریح بین دوستان بگو و بخند می‌کنیم یا هممون دور هم جمع میشیم به بحث حاشیه ای کشیده میشه؛ ایده‌های نادرست و نامربوط خیلی زیاد هستند یا اطلاعات گمراه کننده بیشتر هستند این شبکه‌ها این اطلاعات را خیلی سریع به من منتقل میشن».

سومین مفهوم این مقوله ساختارشکنی هویت تحصیلی هست که این فضا به طور مستقیم اعتماد به نفس افراد را کاهش داده و با ایجاد مقایسه‌های اجتماعی مداوم، منجر به احساس حقارت و احساس پوچی می‌شود. به طور کلی، یک روحیه منفی در افراد شکل می‌گیرد که بر ذهن و عاطفه آنها سایه می‌اندازد. همچنین، عدم دریافت بازخورد مثبت (مانند لایک نشدن پست‌ها) باعث می‌شود افراد احساس کنند توسط دیگران نادیده گرفته می‌شوند. این مجموعه عوامل، در کنار رفتارهای ناخوشایندی مانند دروغ‌گویی به خانواده یا بداخلاقی، احساس گناه و عذاب وجدان شدیدی را در افراد تشدید می‌کند و آنها را در یک چرخه معیوب از هیجانات منفی گرفتار می‌نماید. به نقل از مشارکت کننده شماره ۴ «دائماً خودم را با بلاگرها و همکلاسی‌هایی که همیشه شاد و موفق به نظر می‌رسند مقایسه می‌کنند. باعث می‌شود احساس حقارت بکنم یا در زندگی خودم از آنها عقب باشم».

آخرین مفهوم این مقوله اختلال در سخت‌افزار یادگیری شرکت‌کنندگان است که به طور مکرر از تضعیف حافظه و فراموشی‌های ذهنی گزارش داده‌اند، به طوری که حتی مطالب حفظ‌شده یا مراحل حل مسائل ریاضی را به سرعت فراموش می‌کنند. این مشکل به ایجاد موانع جدی در یادگیری و به‌خاطر سپاری اطلاعات جدید منجر شده است. به نقل از مشارکت کننده شماره ۱۳ «دوباره باعث میشه مطلب را تکرار کنم و خیلی زمانبر است حتی بعضی وقت‌ها یادگیری اش برایم سخت و دشوار می‌شود و سریع‌ترم فراموش می‌کنم».

مقوله سوم: مشکلات و موانع تحصیلی

یکی دیگر از مقوله‌هایی که در این پژوهش کیفی استخراج شده است، مشکلات و موانع تحصیلی است که از مفاهیم اساسی زیر تشکیل یافته است: بی‌انضباطی‌های تحصیلی، شکل‌گیری یادگیری کاذب، تخریب نظام‌مند تمرکز یادگیری، فرسایش پیش‌رانش‌های یادگیری.

اولین مفهوم این مقوله بی‌انضباطی تحصیلی است که باتوجه به تجربیات مشارکت‌کنندگان استفاده افراطی منجر به غیبت زیاد از مدرسه و در نتیجه عقب‌ماندن از برنامه‌های درسی شده است. حتی در موارد حضور فیزیکی، عدم حضور ذهن و بی‌توجهی به تدریس به دلیل خستگی و درگیری فکری با محتوای شبکه‌ها گزارش شده است. به نقل از مشارکت کننده شماره ۹ «اصلاً تا صبح نمی‌خوابم در بهترین حالت اش یک ساعت و نیم خوابیدم و در روزهایی که کلاً حالت خواب‌آلودگی رنج می‌برم نیاز است که دوباره استراحت کنم و در مدرسه دوباره مجبورم که در کلاس درس استراحت کنم و اصلاً حواسم به درس نیست».

دومین مفهوم این مقوله شکل‌گیری یادگیری کاذب است که براساس گفته‌های مشارکت‌کنندگان، یک ادعای رایج اما گمراه‌کننده در بین دانش‌آموزان وجود دارد مبنی بر یادگیری از طریق شبکه‌های مجازی.

به عنوان مثال، برخی از آنان مشاهده پست‌های آموزشی در پیج‌های اینستاگرام را معادل مطالعه کتاب درسی می‌پندارند و کتاب را با این محتوای سطحی جایگزین می‌کنند. به نقل از مشارکت کننده شماره ۱۵ «زمانی که من پست‌های اینستاگرام رو می‌بینم حالا مثل پست‌های آموزشیش رو فکر می‌کنم که اون درس‌ها رو خوندم و کتاب رو نمی‌خونم یعنی عملاً کتاب رو جایگزین پست‌های اینستاگرام کرد. کار درستی نیست شما باید کتاب را دقیقاً مو به مو بخونی تا بتونم جواب بدم».

سومین مفهوم این مقوله تخریب نظام‌مند تمرکز یادگیری هست که استفاده از شبکه‌های اجتماعی محدودیت‌های جدی برای مطالعه ایجاد می‌کند، به طوری که فرد حتی نمی‌تواند بیش از نیم ساعت با کیفیت مطالعه کند. این موضوع منجر به هدر رفتن زمان و عدم حضور ذهن در حین مطالعه می‌شود. به دلیل پرش افکار ذهنی مداوم به سمت محتوای شبکه‌ها، فرد مجبور می‌شود مطالب درسی را بارها و بارها دوباره خوانی کند که این امر به تشدید کندآموزی و حتی کندنویسی می‌انجامد. در نهایت، این مشکلات باعث انباشته شدن درس‌ها و عدم توانایی در مطالعه کتاب درسی به شکل مؤثر می‌شود. به نقل از مشارکت کننده شماره ۷ «من در شبکه‌های اجتماعی با سایت‌های شرط‌بندی آشنا شدم و اصلاً تمام وقت مطالعه‌ام را از من گرفت من مجبورم به خاطر باخت‌هایی که داشتم مجبور بودم جبران کنم دوباره در این سایت شرکت کنم تا باخت‌ها را جبران کنم اصلاً وقت درس خواندن نداشتم و تمرکز نداشتم اصلاً نمی‌توانستم مسأله‌های ریاضی را حل کنم مراحل حل کردن ریاضی را فراموش کرده بودم و حتی نمی‌توانستم مطالب را حذف کنم و فراموشی گرفته بودم و اصلاً نمی‌توانستم فکر کنم و تصمیمی برای خودم بگیرم».

آخرین مفهوم فرسایش پیش‌رانش‌های یادگیری هست که در سطح کلاس درس، استفاده از این شبکه‌ها منجر به کاهش انگیزه معلمان برای تدریس و بی‌توجهی آنان به دانش‌آموزانی شده که در کلاس به محتوای مجازی مشغول‌اند. این امر به عدم مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری دامن زده است؛ در سطح نگرش فردی، دانش‌آموزان با مشاهده سبک زندگی افراد مشهور در فضای مجازی، ذهنیت خود را نسبت به تحصیل تغییر داده و به کاربردی نبودن ادامه تحصیل باور پیدا کرده‌اند. این موضوع همراه با مقایسه‌های عبث با همسالان و احساس ناامیدی نسبت به آینده، انگیزه تحصیلی را به شدت کاهش داده و حتی آنان را به سمت تفکر ترک تحصیل و تمایل به انتخاب شغل‌های مجازی سوق می‌دهد. به نقل از مشارکت کننده شماره ۱ «شبکه‌های اجتماعی باعث می‌شود که وسوسه شوم تلفنم را چک کنم و این موضوع در میان مطالعه برایم مشکل ایجاد می‌کند. یعنی دوباره باعث می‌شود مطلب را تکرار کنم و خیلی زمانبر است حتی بعضی وقت‌ها یادگیریش برایم سخت می‌شود و سریع‌ترم فراموش می‌کنم. در مطالعه دچار وسوسه میشم و به مطلب رو چندبار می‌خونم چون هر بار که می‌خونم بین ایش پیام‌هایی که اومدن رو چک می‌کنم و فراموش می‌کنم کدوم پاراگراف رو داشتم مطالعه می‌کردم».

مقوله چهارم: اختلال در تعاملات یادگیری ساز

از دیگر مقوله های حاصل از این پژوهش مقوله اختلال در تعاملات یادگیری ساز است که از مفاهیم زیر تشکیل یافته است:

موانع تعاملی بازدارنده ی پیشرفت تحصیلی، پیامدهای دوگانه ی دیجیتالی شدن تعاملات آموزشی. اولین مفهوم این مقوله موانع تعاملی بازدارنده ی پیشرفت تحصیلی است که اساسی ترین مشکل گزارش شده به نقل از مشارکت کنندگان، خدشه دار شدن حریم خصوصی و امنیت است. این مسأله به شکل های مختلفی از جمله سوءاستفاده از عکس ها و اطلاعات شخصی افراد بدون رضایت آنان بروز می کند. شرکت کنندگان بر فقدان فرهنگ احترام به حریم خصوصی در جامعه و نیاز مبرم به آموزش این مهارت ها از دوران کودکی تأکید کرده اند. به نقل از مشارکت کننده شماره ۸ «گاهی اوقات ممکن است با هویت نامشخص به من پیام بدن و منو را تحریک کنند».

دومین مفهوم این مقوله پیامدهای دوگانه ی دیجیتالی شدن تعاملات آموزشی است که بر اساس تحلیل مصاحبه ها، یافته های کیفی در مورد ویژگی های ارتباطی شبکه های اجتماعی دو جنبه متضاد را نشان می دهد. از یک سو، دوست یابی و چت کردن به عنوان یک قابلیت مثبت و جذاب شناخته می شود که امکان دردل کردن و یافتن دوستان جدید را فراهم می کند و کاربران را به حدی مجذوب می نماید که متوجه گذر زمان نمی شوند. همچنین، امکان ارتباط تصویری آسان و دائمی با دوستان و فالوورها از دیگر جنبه های مثبت ذکر شده است. به نقل از مشارکت کننده شماره ۱۲ «هر زمانی می تونم با دوستم یا فالوورم ارتباط برقرار کنم و هر زمانی با او تماس بگیرم».

مقوله پنجم: موانع جامعه شناختی بازدارنده ی پیشرفت تحصیلی

آخرین مقوله موانع جامعه شناختی بازدارنده ی پیشرفت تحصیلی است که از مفاهیم زیر تشکیل یافته است: گسست الگوهای زیستی یادگیری ساز، فرسایش هویت تحصیلی بومی، نقصان تعاملات یادگیری ساز، سطحی نگری شناختی.

اولین مفهوم این مقوله گسست الگوهای زیستی یادگیری ساز هست که باتوجه به تجربیات دانش آموزان یافته های کیفی نشان می دهد که شبکه های اجتماعی به طور عمیقی در بافت روزمره زندگی کاربران نفوذ کرده و تغییرات بنیادینی در سبک زندگی و رفتارهای فردی ایجاد کرده اند. این فضا به تدریج به جریانی از روزمرگی تبدیل شده است، به طوری که گوشی و شبکه های اجتماعی به بخشی جدایی ناپذیر از هویت و زندگی کاربران بدل گشته اند. این امر منجر به تغییر نگرش به زندگی شده است؛ برخی به سمت زندگی فانتزی و عادی پنداری مسائل جدی سوق یافته اند، در حالی که برخی دیگر تحت تأثیر محتوای انگیزشی، انگیزه بیشتری پیدا کرده اند. به نقل از مشارکت کننده شماره ۲ «اگر گوشی را از من بگیرم احساس بدی

دارم چون واقعا گوشی تمام زندگی من شده است شبکه‌های اجتماعی نوع نگاهم را عوض کردند و نسبت به همه بدبین شدم چون شبکه‌های اجتماعی دیگه زندگی بشر رو تحول کردند».

دومین مفهوم فرسایش هویت تحصیلی بومی هست که یکی از ریشه‌ای‌ترین مشکلات، نبود فرهنگ استفاده صحیح از این فضاهاست. به گفته مشارکت‌کنندگان، جامعه ما فاقد آموزش‌های لازم برای احترام به حریم خصوصی و استفاده مسئولانه است و کاربران بدون آگاهی کافی در این فضا رها شده‌اند. این بی‌قاعدگی به دریده شدن پرده حیا و عفت عمومی انجامیده و مرزهای شوخی و ارتباط را مخدوش کرده است. از سوی دیگر، مواجهه مداوم با محتوای خاص و مقایسه زندگی با دیگران، منجر به بزرگ‌نمایی مشکلات اقتصادی و ایجاد ناامیدی شده است. در سطحی کلان‌تر، این فضا به طور جدی در هویت ملی کاربران اختلال ایجاد کرده است. این عوامل دست به دست هم داده‌اند تا تفکر مهاجرت در ذهن کاربران شکل بگیرد و حتی در مواردی به احساس تنفر از وطن‌پرستی بینجامد، به طوری که فرد دیگر کشور خود را مکانی برای رسیدن به اهدافش نمی‌پندارد. به نقل از مشارکت‌کننده شماره ۱۴ «من با شبکه‌های اجتماعی متوجه شدم که دیگر ایران جای من نیست. نمی‌خوام اصلا توی این کشور زندگی کنم دوستش ندارم. کشوری که همه به فکر خودشون هستن رو دوست ندارم. حتی در واتساپ با دوستان خارجی‌ام در ارتباطیم و خیلی خوش می‌گذرونیم و دوست دارم برم پیش اونا».

سومین مفهوم این مقوله نقصان تعاملات یادگیری‌ساز است که در بعد خانوادگی، این فضا منجر به کمبود زمان برای گذران وقت با خانواده شده و جایگزین تعاملات حضوری شده است. این امر درگیری‌های متعدد با خانواده را به دنبال داشته، به طوری که کنترل والدین بر استفاده از فضای مجازی به منبع دائمی تنش تبدیل شده است. کاربران احساس می‌کنند تحت کنترل شدید والدین هستند، که این خود منجر به پنهان‌کاری و دروغ‌گویی آنان می‌شود در بعد روابط اجتماعی، ملاقات‌های حضوری دوستانه حذف شده و همدردی و صحبت‌های صمیمی کمتر شده است. در مقابل، ارتباط آسان و در دسترس با جنس مخالف افزایش یافته، اما این ارتباطات اغلب با مواجهه با افراد ناسالم و هویت‌های جعلی همراه بوده که فقدان فضای امن برای همدلی را تشدید می‌کند. به نقل از مشارکت‌کننده شماره ۱۵ «با کسی هم نمی‌تونستم همدردی یا هم صحبتی کنم در فضای مجازی چون والدین بیشتر پیگیر هستند و واقعا همیشه زیر ذره بین هستند استقلال عمل من کم شده و مجبور میشیم اطلاعات و حتی کارنامه تحصیلمون را از آنها پنهان کنم».

آخرین مفهوم این مقوله سطحی‌نگری شناختی هست که تجربیات دانش‌آموزان نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی توانایی‌های شناختی و خلاقانه کاربران را به طور جدی تحت تأثیر قرار داده‌اند. مهم‌ترین تأثیر گزارش شده، سلب شدن توانایی تفکر عمیق و در نتیجه عدم توانایی در تصمیم‌گیری درست است. کاربران احساس می‌کنند درگیر محتوای این فضا شده‌اند و نمی‌توانند به طور مستقل و منطقی فکر کنند،

که این امر به سردرگمی و احساس ناتوانی در حل مسائل حتی ساده منجر شده است. به نقل از مشارکت کننده شماره ۱۰ «شرایط را هم بدتر می‌کند انگار خود واقعی هم نبودم و کسی دیگه‌ای بودم رفتار و گفتارم تغییر پیدا کرده بود و روزها طولانی بود و شب‌ها می‌خوابیدم و خیلی دیر می‌گذشت و بی‌خوابی داشت به سرم می‌زد».

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف توصیف چالش‌های تحصیلی ناشی از درهم‌تنیدگی شبکه‌های اجتماعی با زندگی روزمره دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان آذرشهر، با استفاده از رویکرد کیفی، راهبرد پدیدارشناسی، تکنیک مصاحبه و روش تحلیل داده‌های کلایزی انجام شده است. بنابراین برای رسیدن به این هدف ضمن جمع‌آوری مبانی نظری و پیشینه‌های مربوط و با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و اشباع نظری به مصاحبه با شرکت‌کنندگان ضمن هماهنگی و کسب اجازه جهت ضبط صدا پرداخته شده و ضمن پیاده‌سازی اطلاعات با توجه به مراحل تحلیل کلایزی که شامل درک کلی از توصیف‌ها استخراج عبارات مهم فرموله کردن تدوین، مبانی سازماندهی تم‌ها، توصیف تم‌ها، تدوین ساختار پدیده و اعتبار بخشی می‌شود که نتایج حاصل در ۵ مقوله و ۱۸ مفهوم حاصل گردید.

موانع زیست‌شناختی یادگیری تجارب مشارکت‌کنندگان گویای تأثیر مستقیم و نامحسوس رسانه‌های اجتماعی بر بنیادهای زیستی یادگیری است. مفاهیمی همچون تنش‌های هورمونی مختل‌کننده یادگیری و بینظمی‌های ریتمیک شناختی حاکی از اختلال در ساعت زیستی بدن و عملکردهای فیزیولوژیک است که نشاط و آمادگی ذهنی برای یادگیری را تحلیل می‌برد. این یافته با مطالعاتی که بر ارتباط بین استفاده شبانه از رسانه‌ها و اختلالات خواب تأکید دارند همسو است؛ علاوه، مفهوم فرسایش زیرساخت‌های زیستی یادگیری که به کاهش قدرت جسمانی و گرایش به سبک زندگی بی‌تحرك اشاره دارد، یافته‌های پژوهش‌هایی مانند تونگ و همکاران (۲۰۲۴) را تأیید می‌کند که کاهش فعالیت بدنی و پیامدهای آن را از تبعات استفاده افراطی از رسانه‌های اجتماعی می‌دانند موانع روان‌شناختی-تحصیلی این مقوله نشان می‌دهد که چالش‌ها صرفاً محدود به عملکرد آموزشی نبوده و هسته روان‌شناختی یادگیری را نشانه رفته است. کولاسکی و همکاران^۱ (۲۰۲۴) در بررسی انتقادی و فراتحلیل تحقیقات سایبری قلدری در میان جوانان توضیح داد که شیوع آزار و اذیت سایبری را که اغلب با آزار جنسی همپوشانی دارد، نشان می‌دهد. ناشناس بودن رسانه‌های اجتماعی می‌تواند مجرمان را جسور کند و منجر به افزایش حوادث آزار و اذیت شود که پژوهش مورد نظر همسو است و هم چنین تایقرمن و اسلاتر^۲ (۲۰۲۱) نشان دادن که قرار

1- Kowalski et al

2- Tiggemann & Slater

گرفتن در معرض تصاویر جنسی در رسانه‌های اجتماعی به عینیت‌شدن زنان جوان کمک می‌کند که می‌تواند محیط‌هایی را ایجاد کند که دلواپسی‌های جنسی را در آن فراهم کنند که به همسو بودن این مفهوم کمک می‌کند. مفهوم تنش‌های هورمونی مختل‌کننده‌ی یادگیری با پژوهش دسمیت و همکاران^۱ (۲۰۱۶) ولکنبرگ و همکاران^۲ (۲۰۲۴) نا همسو است چون دسمیت و همکاران برخی از مطالعات نشان می‌دهند که برنامه‌های آموزشی و کمپین‌های آگاهی‌بخشی می‌توانند دانش‌آموزان را برای گزارش رویدادهای جنسی توانمند کنند و به طور بالقوه شیوع چنین رفتارهایی را کاهش دهند. یافته‌های کیفی نشان می‌دهند اختلال در ساعت بیولوژیکی بدن یا ریتم شبانه روزی به طور قابل توجهی بر نشاط و سلامت کلی تأثیر می‌گذارد. از نظر فیزیولوژیکی، ناهماهنگی می‌تواند منجر به اختلالات خواب، عدم تعادل هورمونی و کاهش عملکرد متابولیک شود. تحقیقات کیفی روایت‌های شخصی را نشان می‌دهد که نشان می‌دهد که چگونه چنین اختلالاتی بر زندگی روزمره و سطوح انرژی تأثیر می‌گذارد. مفهوم بی‌ثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی بیانگر آن است که فضای پرتلاطم رسانه‌های اجتماعی، آرامش خاطر لازم برای تمرکز پایدار بر یادگیری را از دانش‌آموز سلب می‌کند. همچنین ساختارشکنی هویت تحصیلی از خطرانی حکایت دارد که در نتیجه مقایسه‌های اجتماعی مداوم، احساس بی‌کفایتی و بی‌ارزشی را در دانش‌آموز نهادینه می‌کند. این یافته با پژوهش کوالسکی و همکاران (۲۰۲۴) در مورد تأثیر فضای مجازی بر عزت نفس همخوانی دارد. جانسو^۳ (۲۰۲۳) تأکید کردند که اثرات رسانه‌های اجتماعی بر بی‌ثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی می‌تواند به طور قابل توجهی در بین افراد متفاوت باشد، به طوری که برخی از دانش‌آموزان پیامدهای مثبتی مانند بهبود عزت نفس و ارتباطات اجتماعی را گزارش دهند. به نظر می‌رسد که بی‌ثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی ناشی از موانع روانی-تحصیلی در اثر استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی به صورت تغییرات قابل توجهی در خلق و خو، فرآیندهای فکری و تعاملات اجتماعی ظاهر می‌شود و نشان می‌دهد که چگونه این موانع روانی-تحصیلی می‌توانند منجر به رفتارهای نامنظم، انزوا و دشواری در حفظ روابط شوند. مشارکت کنندگان اغلب غیرقابل پیش بینی بودن علائم خود را توصیف می‌کنند که می‌تواند عملکرد روزانه را مختل کند و احساس ناراحتی را تشدید کند. با توجه به اشتراک معنایی و شباهت محتوایی بین مفاهیم «بی‌ثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی» و «تخریب سرمایه شناختی در فضای دیجیتال»، می‌توان گفت یافته‌های مرتبط با مفهوم اول، در تبیین مفهوم دوم نیز صادق هستند. بنابراین یافته‌های پژوهش بی‌ثباتی عملکرد تحصیلی ناشی از نوسانات هیجانی در این مورد هم صدق می‌کند. در نهایت، مفهوم تخریب سرمایه شناختی و اختلال در سخت‌افزار یادگیری هشدار می‌دهد که حجم انبوه اطلاعات سطحی و مداوم، می‌تواند

3- DeSmet et al

4- Valkenburg et al

5- Junco

به ظرفیت توجه عمیق و حافظه بلندمدت آسیب جدی وارد کند. مشکلات و موانع تحصیلی مستقیماً به بازده آموزشی می‌پردازد. مفاهیمی مانند بی‌انضباطی تحصیلی، تخریب نظام‌مند تمرکز و فرسایش پیش‌رانش‌های یادگیری به وضوح نشان می‌دهند که چگونه رسانه‌های اجتماعی با ایجاد حواس‌پرتی‌های مداوم، چرخه معیوب اهمال‌کاری و کاهش انگیزه درونی برای یادگیری را ایجاد می‌کنند. تحقیقات تونگ و همکاران (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که استفاده بیش از حد از رسانه‌های اجتماعی با افزایش احساس تنهایی، افسردگی و اضطراب در میان نوجوانان مرتبط است که با یافته‌های این پژوهش ناهمسو هست؛ هم چنین نویسندگان استدلال می‌کنند که شبکه‌های اجتماعی می‌توانند مقایسه‌های غیرواقعی و آزار سایبری ایجاد کنند که منجر به اثرات مضر بر سلامت روان می‌شود. از یافته‌ها این گونه برداشت می‌شود که یادگیری کاذب می‌تواند در اثر مشاهده کوتاه مدت صفحات شبکه‌های اجتماعی ایجاد شود. سومین مفهوم تخریب نظام‌مند تمرکز یادگیری است که با تحقیقاتی که از اثرات مثبت آنها بر تمرکز و کاهش استرس حمایت می‌کند، همسو می‌شود. برخی از دانش‌آموزان گزارش دادند که از رسانه‌های اجتماعی برای مطلع ماندن از رویدادهای تحصیلی و همکاری با همسالان خود استفاده می‌کنند، که نشان می‌دهد می‌تواند تأثیر مثبتی بر مشارکت تحصیلی داشته باشد؛ این یافته‌ها با پژوهش موردنظر ناهمسو است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بی‌انضباطی تحصیلی از استفاده زیاد شبکه‌های اجتماعی ناشی می‌شود و به صورت مشکلات در تمرکز، انگیزه و مدیریت زمان ظاهر می‌شود؛ تجربیات زیسته مشارکت کنندگان نشان می‌دهد که دانش‌آموزان اغلب با عملکرد ناسازگار، مشکلات حضور و غیاب و عدم مشارکت در مطالعات خود دست و پنجه نرم می‌کنند. شرکت کنندگان احساس ناامیدی و شرمندگی را بیان می‌کنند که می‌تواند چالش‌های تحصیلی آنها را تشدید کند. دومین مفهوم شکل‌گیری یادگیری کاذب است که شکل‌گیری یادگیری کاذب در مورد تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر زندگی دانش‌آموزان با تحقیقاتی که نتایج مثبت و منفی را نشان می‌دهد؛ پشتیبانی می‌شود. در حالی که برخی از مطالعات مزایایی مانند ایجاد جامعه و همکاری را برجسته می‌کنند، برخی دیگر به خطراتی مانند افزایش اضطراب و افسردگی اشاره می‌کنند. تحقیقات لوینگستون و راس^۱ (۲۰۲۵) نشان داد که استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند منجر به کاهش انگیزه تحصیلی در بین دانش‌آموزان شود، این مطالعه نشان می‌دهد که دانش‌آموزانی که زمان بیشتری را در رسانه‌های اجتماعی می‌گذرانند، سطوح پایین‌تری از درگیری با مطالعات خود را گزارش می‌کنند، زیرا به جای تمرکز بر مسئولیت‌های تحصیلی، توجه آنها به تعاملات آنلاین پرت می‌شود. مطالعه ای توسط راویزا و همکاران (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که دانش‌آموزانی که به طور مکرر رسانه‌های اجتماعی را در حین مطالعه چک می‌کنند، سطوح بالاتری از اهمال‌کاری و انگیزه کمتری برای شرکت در وظایف تحصیلی نشان می‌دهند؛ یافته‌هایی که با این پژوهش نیز همسو است؛ نشان می‌دهند که در دسترس بودن مداوم رسانه‌های اجتماعی

1- Livingstone & Ross

می‌تواند چرخه‌ای از حواس پرتی ایجاد کند که انگیزه دانش‌آموزان را برای مطالعه مؤثر تضعیف می‌کند. در مقوله‌ی اختلال در تعاملات یادگیری‌ساز یافته‌ها حاکی از آن است که رسانه‌های اجتماعی باوجودشعار ارتباط‌دهندگی، گاه کیفیت تعاملات آموزشی و اجتماعی ضروری برای یادگیری عمیق را خدشه‌دار می‌سازند. مفهوم موانع تعاملی بازدارنده پیشرفت تحصیلی به سوءتفاهم‌های ناشی از فقدان نشانه‌های غیرکلامی در فضای مجازی و حتی پدیده‌هایی مانند آزار سایبری اشاره دارد که فضای ایمن لازم برای یادگیری جمعی را مخدوش می‌کند (والکنبورگ و همکاران^۱، ۲۰۲۴). اگرچه برخی پژوهش‌ها به جنبه‌های مثبت ارتباطی اشاره دارند، اما تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان این پژوهش بیشتر بر چالش‌های تعاملی متمرکز است. در مقوله موانع جامعه‌شناختی بازدارنده پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد که تأثیرات به سطح کلان‌تر جامعه‌پذیری و هویت فرهنگی نیز کشیده می‌شود. مفهوم گسست الگوهای زیستی یادگیری‌ساز تغییر در سبک زندگی و عادات روزمره را نشان می‌دهد. به طور ویژه فرسایش هویت تحصیلی بومی هشدار جدی است مبنی بر اینکه سلطه ارزش‌ها و الگوهای فرهنگی بیگانه در رسانه‌های اجتماعی، می‌تواند به حاشیه‌رانی فرهنگ بومی و ایجاد تعارض هویتی در دانش‌آموزان بینجامد (هوانگ و همکاران^۲، ۲۰۲۳). همچنین، سطحی‌نگری شناختی به کاهش ظرفیت تفکر نقادانه و تعمیق یافته‌ها در نتیجه مواجهه با حجم عظیم اطلاعات زودگذر اشاره دارد. به طور خلاصه، می‌توان نتیجه گرفت که رسانه‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان، صرفاً یک «ابزار» محض نیستند، بلکه به یک «بستر زیستی-روانی-اجتماعی» تبدیل شده‌اند که بر تمامی ابعاد وجودی آنان، از سلامت جسمانی و روانی گرفته تا هویت فرهنگی و عملکرد تحصیلی، تأثیر می‌گذارند. چالش‌های شناسایی‌شده در این پژوهش در پنج مقوله اصلی، در یک رابطه دیالکتیکی با یکدیگر قرار دارند و یک چرخه معیوب ایجاد می‌کنند؛ برای مثال، یک مانع زیست‌شناختی مانند اختلال خواب می‌تواند به یک مشکل روان‌شناختی مانند اضطراب و سپس به یک مانع تحصیلی مانند بی‌انضباطی منجر شود. به نظر می‌رسد که سطحی‌نگری شناختی در شبکه‌های اجتماعی به تأکید بر تعاملات سطحی و شخصیت‌های ساختگی به جای ارتباطات واقعی اشاره دارد. دانش‌آموزان اغلب درگیر روابطی می‌شوند که لایک‌ها، اشتراک‌گذاری‌ها و دنبال‌کنندگان را به جای مکالمات عمیق و معنادار در اولویت قرار می‌دهند. این تمرکز بر ظاهر می‌تواند منجر به احساس انزوا و ناکافی بودن شود، زیرا افراد خود را با نسخه‌های ایده‌آل دیگران مقایسه می‌کنند. در نتیجه، تعاملات سطحی ممکن است مانع توسعه دوستی‌های واقعی و حمایت عاطفی در بین همسالان شود. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود که با توجه به یافته‌های پژوهش پژوهشگران در آینده به موضوعاتی مانند بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر هدف‌های آموزشی-رفتاری دانش‌آموزان در حوزه شناختی عاطفی و مهارتی آنها، بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر هدف‌گزینی و آینده‌نگری در دانش‌آموزان در مقطع متوسطه دوم، بررسی چگونگی تأثیر

2- Valkenburg et al

3- Huang et al.

پیشینه‌های فرهنگی بر تجربیات دانش‌آموزان از چالش‌های تحصیلی مرتبط با رسانه‌های اجتماعی مورد بررسی قرار دهند و در این حوزه شیوه‌های حمایتی و نقش هر یک از ارکان آموزشی و غیرآموزشی مانند والدین، معلمان رسانه‌ها فراگیران و مدیران مدارس را مورد توجه قرار دهند.

تعارض و منافع

مقاله موجود هیچ گونه تعارض و منافی ندارد.

تشکر و قدردانی

از همه کسانی که در نگارش مقاله کمک نمودند، نهایت سپاس گزاری داریم.

References

منابع

- خجسته، سعیده؛ خجسته، جلیل؛ مصدقی، شیرین (۱۴۰۱). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان. *فصلنامه فناوری و دانش پژوهی در تعلیم و تربیت*، ۲(۲)، ۱۰-۱۸.
- خدامرادی، طاهره؛ سعادت، فرحناز. (۱۳۹۳). بررسی میزان تاثیر استفاده از فضای مجازی بر ارزش‌های خانواده (مطالعه موردی: معلمان مقطع متوسطه سازمان آموزش و پرورش استان ایلام)، *فصلنامه مطالعات راهبردهای رسانه‌ای و جهانی*، ۲۳ (۱۱)، ۴۴-۴۵.
- رضایی، ناهید (۱۴۰۳) بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان، *مجله/نجمن جامعه شناسی ایران*، ۲۳-۳۳، ۲(۲)، ۲۳-۳۳.
- رضوی، سیدعلی محمد. (۱۳۹۸). مهارت‌های شناختی تفکر انتقادی در کاربران شبکه‌های اجتماعی (مورد مطالعه شبکه اجتماعی تلگرام). *مطالعات رسانه‌ای*، ۱۳(۱)، ۶۹-۸۷.
- سفیری، خدیجه. باستانی، سوسن. قرانی دامداد باجا، لیلا. (۱۳۹۳). سنجش رابطه حمایت شبکه‌های اجتماعی غیر رسمی و رضایت شغلی زنان در شهر اردبیل. *نشریه زن در توسعه و سیاست*. ۱۱(۲)، ۵۷-۵۹.

- Aalbers, G., McNally, R. J., Heeren, A., de Wit, S., Fried, E. I. (2018). Social media an the depression symptoms: A network perspective Cypriot, *Journal of Educational Sciences*. 14(8), 1454-1462. doi: 10.1037/xge0000528.
- Anderson, M., & Jiang, J. (2025). *Teens, Social Media & Technology*. Pew Research Center. New chat.
- Abbott, J. (2019). Introduction: Assessing the social and political impact of the internet and new. *Journal of social media in Asia* ,43(3), 579-590. doi: 10.1080/00472336.2013.785698

- Chukwuere, J. E., and Chukwuere, P. C. (2023). The impact of social media on social lifestyle: *Journal of university female students*. 15(8), 9966–9981
- Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2017). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Iwamoto D., Chun H. (2022). The emotional impact of social media in higher education. *Int. J. High. Educ.* 239–247. doi: 10.5430/ijhe.v9n2p239. [CrossRef] [Google Scholar]
- Innis, L. B., & Craig, S. L. (2023). LGBTQ youth's online interactions: The role of social media in identity development and self-acceptance. *Journal of Youth & Society*, 52(1), 3-27
- Junco, R. (2024). The relationship between frequency of Facebook use, participation in Facebook activities, and student engagement. *Journal of Computers & Education*, 58(1), 162-171.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2024). *Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning*. Allyn and Bacon.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (2020). Cooperative learning returns to college. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 30 (4), 26–35.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business horizons, Journal of effect Social Media*. 53 (1), 59-68.
- Khojasteh, Saeedeh; Khojasteh, Jalil; Mossadeghi, Shirin (1401). The effect of using social networks on students' academic performance and school attachment. *Quarterly Journal of Technology and Research in Education*, 2(2)18-10. [In Persian]
- Hwang, J., Lee, H., & Kim, Y. (2023). The role of social media in promoting physical activity among adolescents: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 654. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020654>
- Kivinen, S., & Ristimäki, K. (2020). The impact of SRL on student resilience and academic success. *European Journal of Psychology of Education*, 35(3), 345–359.
- Kobat, D. A. (2010). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Khodamoradi, Tahereh; Saadat, Farahnaz. (2014). Investigating the impact of using cyberspace on family values (Case study: secondary school teachers of Ilam Province Education Organization), *Quarterly Journal of Media and Global Strategies Studies*, 23 (11), 44-45. [In Persian]
- Keyes, C. L. M. & Ryff, C. D. (۲۰۰۳). Somatization and Mental Health: A Comparative Study of the Indiom of Distress Hypothesis. *Social Science and Medicine*

- Keles, B., McCrae, N., & Grealish, A. (2021). A systematic review: The impact of social media on mental health in adolescents and young adults. *Children and Youth Services Review*, 22(5), 713–720
- Klinger, U., & Svensson, J. (2018). The end of media logics? On algorithms and agency. *New Media and Society*, 20(12), 4653–4670. <https://doi.org/10.1177/1461444818779750>.
- Kim, S., & Lee, J. (2023). The influence of social media on cultural homogenization among youth. *Journal of Youth Studies*, 26(1), 12-29. <https://doi.org/10.1080/13676261.2022.2045678>.
- Kumar, A. (2023). The relationship between social media and academic success: Insights from a longitudinal study. *Journal of Educational Research*, 118(1), 50-65. <https://doi.org/10.1080/00220671.2023.2034568>.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & McKenna, K. Y. A. (2024). *Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth*. Internathanal Conferance of Socity and Psychological Bulletin Indinaia university.
- Livingstone & Blum-Ross, (2025). Academic, Social, and Emotional Needs in a Middle Grades Reform Initiative. *Journal of RMLE Online*, 35(7). 54-68.
- Razavi, Seyed Ali Mohammad. (2019). Cognitive skills of critical thinking in social media users (case study of Telegram social media). *Media Studies*, 13(1), 69-87. [In Persian]
- Rezaei, Nahid (1403) Studying the impact of the Internet on family values among students, *Journal of the Iranian Sociological Association*, 6(2), 23-33. [In Persian]
- Safiri, Khadija. Bastani, Susan. Qorani-Damdad-Baja, Leila. (2014). Measuring the relationship between informal social network support and women's job satisfaction in Ardabil city. *Journal of Women in Development and Politics*. 11(2), 57-59. [In Persian].
- Tang, F., Wang, X., and Norman, C. S. (2023). An investigation of the impact of media capabilities and extraversion on social presence and user satisfaction. *Behav. Journal of Inform. Technol.* 32, 1060–1073. doi: 10.1080/0144929X.2013.830335. <https://doi.org/10.1080/14789949.2023.2012345>.
- Tiggemann, M., & Slater, A. (2021). "NetGirls: The Internet, Facebook, and body image concern in adolescent girls." *International Journal of Eating Disorders*. 1 (2), 90-93.
- Tedesco, L. A. (2001). Problem-based learning: A review of the literature on its outcomes and implementation issues. *Academic Medicine*, 76 (7), 682–688.
- Valkenburg, P. M., Meier, A., and Beyens, I. (2022). Social media use and its impact on adolescent mental health: An umbrella review of the evidence. *Current Opinion in Psychology*, 5(3). 44:58.